

Hemingway.

DEN GAMLE MAND OG F*I*L*M*E*N

Af Birger Jørgensen

Om Ernest Hemingway i 1932 blev skuffet af Frank Borzages filmatisering af „Farvel til våbnene“, ved jeg ikke. Men det fortælles, at han forlod premieren på *Henry Kings* udgave af „The Sun Also Rises“ i 1957 efter at have set halvdelen af filmen – og dermed tilstrækkeligt.

Der ligger 25 år imellem disse to film, der ligger syv andre Hemingway-filmatiseringer imellem dem, og der er allerede kommet tre efter „The Sun Also Rises“. Vil man være meget flot, kan man sige, at af de over 35 km Hemingway, man har indspillet siden 1932, er bare en procent rigtig lykkedes. Naturligvis Robert Siodmaks blændende indledningssekvens i „Den der hævner“ („The Killers“). Så flot tør man dog trods alt ikke være, dels af frygt for „Den gamle mand og havet“'s mange beundrere, og dels fordi der blandt de otte romanfilmatiseringer og fire novellefilmatiseringer har været ærlige men mislykkede kunstneriske bestræbelser, som det hedder.

*

Richard Griffiths hævder, at Borzage i „Farvel til våbnene“ ved at erstatte den hemingway-ske forlorne og sentimentale realisme med en utvetydig romantisk *approach* har givet sin film mere ærlighed og styrke. „Krigens menneskelige konsekvenser symboliseres i historien om de to elskende.“ Jeg finder synspunktet forkert og kan ikke se, at „Farvel til våbnene“ som kunstværk står meget højere end andre Hollywoodfilm på den tid. Og gør den det, har den i hvert fald ikke meget med Hemingway at skaffe. Lad mig pege på nogle af de mange væsentlige afvigelser fra romanen, som jeg ikke finder forloren. At Cathrine og Henry bliver gift i filmen, for at hun kan komme på sine natlige sengebesøg, bærer man over med. Også fordi det er elegant gjort, idet vielsen foretages hemmeligt af den katolske feldpræst, og således ikke er afgørende for deres forhold til deres omgivelser. I romanen indleder Harry

sit forhold til Cathrine, fordi det altid er bedre end at gå på bordel. Han er først klar over sine følelser, da han genser Cat på hospitalet i Milano. „Da jeg så hende, var jeg forelsket i hende.“ Og i filmen „flygter“ Cat *alene* til Schweiz for at føde sit barn. Henry deserterer, fordi han ikke hører fra Cathrine, Rinaldi, som spiller langt større rolle end i romanen, har holdt hendes breve tilbage. Tyve breve, som Cathrine får samlet tilbage, bliver medvirkende årsag til den tidlige og svære fødsel. Henry ankommer naturligvis til hendes dødsleje i sidste minut, så hun kan dø i hans arme. Mens fredsklokkerne ringer, bærer han sin døde hustru mod hospitalets franske dør, idet han mumler: Fred ... fred. Klokkerne ringer, fredsdruerne flyver mod himlen, og solen skinner.

I Hemingways roman forlod Henry hospitalet „og gik hjem til hotellet i regnen“.

Størstedelen af ansvaret for denne forvanskning af et litterært arbejde må placeres hos manuskriptforfatterne Glazer, Garrett og Lang. Det er ejendommeligt at se ting, de åbenbart har ladet sig fascinere af i romanen, dukke op andre steder i filmen. Den makabre skildring af manden i båren ovenover Henry og af hvordan hans blod skyller ned over Henry, er i romanen en uhyggelig parallel til det gennemgående regnmotiv. I filmen er det en ganske irrelevant såret, det går ud over.

Skønt Ben Hechts manuskript til *King Vidor's* udgave af „A Farewell to Arms“ fra i år har været mere trofast mod Hemingway, er resultatet tilsyneladende blevet langt fra tilfredsstillende. Man har rettet den hovedindvending mod filmen, at den forsøger at skabe et epos over et ikke episk stof. Filmen betegnes som overdreven og svulstig. Man kan nævne slutsekvensen, der vist om muligt er endnu værre end i førsteudgaven, her er den oven i købet i cinemascopet og farver. Henry forlader her hospitalet efter Cathrines død, gennem underlægningsmusikken høres Cats stem-

me. Der følger et tilbageblik, hvori hun siger: „We're going to have a strange life, but it's the only life I want“. Der *fades* over til et himmelsk kor, og i den tidlige morgensol ses Henry langsomt gå ned ad en gade. Så begynder regnen. I Borzages film spilledes parret af *Gary Cooper* og *Helen Hayes*, som man syntes dækkede de to skikkelser. I Vidors film er det *Rock Hudson* og *Jennifer Jones* (som er gift med filmens producer *David Selznick*), og ingen af dem synes at have format til opgaven. *Alberto Sordi* er blevet kaldt en europæisk version af en *Bing Crosby*-præst.

Hemingwayfilmatisering nummer to kom i 1943. Med selvste *Dudley Nichols* som manuskriptforfatter og *Sam Wood* som instruktør indspillede „Paramount“ en næsten tre timer lang „Hvem ringer klokkerne for“. En film som står svagt i min erindring. Det er karakteristisk nok bipersonerne, man husker. *Katina Paxinou* var god som Pilar. De ledende roller som Jordan og Maria spilledes af *Gary Cooper* og *Ingrid Bergman*. *Ebbe Neergaard* ramte plet, da han om Bergman skrev, at hun virkede „som en kultiveret, stilfærdig studine, der er på sommerferie i bjergene og har en romantisk kærlighedsoplevelse der“. Hemingway var der ikke meget tilbage af. Det var den reneste skæreste kulørte underholdning.

Året efter kom den første filmatisering af „At have og ikke have“, og i den var der ikke stort andet tilbage fra romanen end titlen. *William Faulkner* skrev manuskriptet i samarbejde med *Jules Furthman*. De komponerede en helt ny melodi på de hemingwayske harmonier. Hemingway skrev „At have og ikke have“ umiddelbart før han rejste til Spanien for at deltage i borgerkrigen. Den er en af hans svageste romaner, men den er kendetegnet af en social bevidsthed, som allerede antydes i titlen. Denne bevidsthed er imidlertid gået fløjen i filmen, hvorfor titlen bliver meningsløs. Et kort referat af handlingen vil gøre det klart, hvor stærkt den afviger fra sit forlæg. *Harry Morgan* (*Humphrey Bogart*) bor på Martinique (og ikke i Florida), det er tiden umiddelbart før Frankrigs fald (i bogen før krigen). Harry nægter at transportere to mennesker for den franske undergrundsbevægelse, men efter en razzia, Vichy-politiets foretagelse, ændrer han mening. En mand, som har lejet hans båd, bliver skudt og sammen med pigen *Laureen Bacall* forhøres han. Marie prygles under forhøret, hvilket får Harry til at fragte modstandsfolkene til en nabø – mod betaling, så han kan købe en flyvebillet til USA til hende. Der sker imidlertid adskilligt flere forviklinger, men det lykkes dog modstandsfol-

kene, drankeren *Eddie* (*Walter Brennan*), *Marie* og *Harry* at slippe bort, efter at *Harry* har dræbt politimanden, som slog *Marie*. *Howard Hawks* iscenesatte. Filmen er med rette blevet betegnet som et forsøg på at gentage succesen med „Casablanca“ fra året før. *Hoagy Carmichael* var med og var som altid god.

Næste filmatisering af „At have og ikke have“ kom i 1950 i *Michael Curtiz'* instruktion under titlen „Bristepunkt“ („The Breaking Point“) og med *John Garfield* i rollen som *Harry Morgan*. Denne gang havde man altså ændret titlen, men til gengæld beholdt størsteparten af handlingen. Det sociale aspekt er antydnet. Men meningen i romanens centrale replik: „En mand kan ikke klare den alene. Ikke nu om stunder ... står man alene, går man fa'en i vold“ går tabt i filmen og dermed også romanens idé, idet *Harry* ikke mister livet, men kun en arm. Da han efter amputationen kommer hjem, er han, som programmet fortæller, „trods alt lykkelig over at kunne vende tilbage til sin lille tapre kone og børnene“.

Den tredje filmatisering af „At have og ikke have“ er udsendt af „United Artists“ i år. Den er iscenesat af *Don Siegel*. Denne gang hedder den „The Gun Runners“, og *Harry*, som her spilles af *Audie Murphy*, har fået navneforandring til *Sam Martin*. I denne udgave er handlingen også væsentligt ændret, idet *Harry* (som man foretrækker at kalde ham), efter at han er blevet snydt for betalingen af bådeleje af en lystfisker, tilbydes hjælp af en *Hanagan*, mod at han hjælper denne og hans pige til *Havana*. *Hanagan*, som viser sig at være våbensmugler, når at dræbe en politimand og en taxachauffør, inden han stikker af. *Hanagan* har sikret sig en part i båden og vil have *Harry* til at fragte våben til *Cuba*. *Harry* ændrer imidlertid kurs mod *Bermuda*-øerne og dræber *Hanagan*. Handlingen er ændret og det sociale tema næsten forsvundet. En anmeldelse i „Monthly Film Bulletin“ kalder *Audie Murphys* spil „insensitive“ og betegner *Siegels* instruktion som livløs og ikke overbevisende. Derimod roses *Hal Mohrs* foto, som ganske rammer bogens stemning. Men, siges det, denne undtagelse fra en komplet mishandling af stoffet er ikke tilstrækkelig til at redde filmen.

Hemingways første roman „The Sun Also Rises“ fra 1926 er først blevet filmatiseret i 1957, fordi den, som *Fox* så gribende udtrykker det, er „a love story that was too daring to film until now“. Hemingways desperate dokument om en fortabt generation har man lavet til en film „to make you forget your worries“.

Hemingway forlod som sagt premieren midt i filmen. „Den har ikke meget med min roman at gøre,“ sagde han. Selv mindre seriøse filmpublicationer gør sig lystige over *Henry Kings* udgave af „The Sun Also Rises“. En engelsk kritiker skriver, at Jakes (*Tyrene Power*) impotens og Bretts nymfomani meddeles kort og brutalt, som om disse ting i sig selv var tilstrækkelige til at give filmen dramatisk og psykologisk rejsning. Filmen roses for autentisk virkende tyrefægtningsscener og smukt farvefoto. Hvad filmen mangler synes at være en tilstrækkelig skarp koncentration omkring Jake (bogen er som bekendt en jeg-roman). Powers, *Errol Flynns* og *Eddie Alberts* spil roses, *Ava Gardner* kaldes sporadisk overbevisende som Brett. Imidlertid siges *Juliette Greco*s ludder i filmens første kvarter ganske at overstråle alle øvrige præstationer, og at gøre det endnu vanskeligere at komme igennem de resterende to timer.

„Den gamle mand og havet“ fra i år har vi fået at se her forbøffende hurtigt. Hemingway har selv haft hånd i hanke med den (og viser sig i øvrigt à la *Hitchcock* i et glimt), og der var jo mange, der kunne lide den. Der er meget at opføre på dens kreditside, måske først og fremmest *James Wong Howes* brilante fotografering. Men den synes mig langt fra at have truffet tonen i romanen (eller hvad man vil kalde den), og dens budskab er ikke så indtrængende som bogens. I denne er man med til at fange fisken, i filmen er man blot tilskuere. Og havde Hemingways berømte grundighed i sports- og lignende anliggender dog bare præget filmen noget mere end tilfældet er! Jeg tænker her blandt andet på de to liner i billedet, da Santiago haler fisken til sig. Værre var nærbillederne af Santiagos hænder. Her kunne man dog have benyttet et par rigtige fiskernæver i stedet for *Spencer Tracys* egne. *John Sturges* instruerede.

*

I 1946 kom den første filmatisering af en Hemingway-novelle, nemlig *Siodmak*s allerede nævnte „Den der hævner“. Filmens første halve snes minutter følger slavisk novellen „Morderne“, en af hans betydeligste. Det er fuldstændig lykkedes *Siodmak* at ramme den fortættede knugende stemning i novellen om de to *gunmen*, der kommer til den lille by for at myrde *Ole Andreson*. „Novellen er filmisk i sine Virkninger“, skrev *Niels Kaas Johansen* allerede i 1940. „Den der hævner“, som er produceret af *Mark Hellinger*, holder sig imidlertid ikke bare til novellens tekst, men manuskriptforfatteren *Anthony Veiller*

digter „frækt“ videre og fortæller, *hvorfor* den fredsommelige svensker skulle slås ihjel. Det lyder afskrækkende, men det lykkedes i virkeligheden ham og *Siodmak* at fastholde den hemingwayske atmosfære, skønt indledningssekvensen står stærkest i filmen.

„Safari på liv og død“ („The Macomber Affair“), som kom i 1947, var en filmatisering af novellen „Francis Macomber's korte uheldige liv“ i *Zoltan Kordas* instruktion. Umiddelbart forekommer konstellationen *Korda/Hemingway* ikke lovende, men resultatet var forbausende godt. *Casey Robinson* havde skrevet manuskriptet sammen med *Seymour Bennett*. Der er ændret lidt i handlingen og byttet lidt rundt på episoderne, men i det store og hele har ydmygheden overfor det litterære forlæg været fremherskende. Hemingway fortæller i sin novelle om ægteparret *Macomber*, som er på safari i Afrika under føreskab af jægeren *Wilson*. *Macomber* gribes af angst, da han en nat vækkes af en løves brøl. Angsten stiger og stiger, indtil han næste dag står ansigt til ansigt med løven og gribes af panik og simpelt hen løber sin vej til *Wilson*s og sin kone *Margaret*s dybe foragt. Om natten er hun hos *Wilson*, men på en bøffeljagt næste dag overvinder *Macomber* sin angst (delvis på grund af had til *Wilson*). Han er fuldkommen forandret, da jagten på bøflerne begynder, og efter at de to første er nedlagt, og han og *Wilson* går ind i et krat, hvor en tredje ligger såret, „trykkede (de) hinanden i hånden og smilede til hinanden“. For *Margaret* er hendes utroskab med et blevet absurd, og hun er ikke i stand til at beherske sit had. Hun skyder sin mand, netop som det ser ud til, at bøflen skal til at sætte sine horn i ham. Det ligner et vådeskud, men det er mord. Der kan rettes adskillige indvendinger mod filmen. Hovedindvendingerne må være, at der i den er tale om et ægte kærlighedsforhold mellem *Wilson* og *Margaret*, og at *Macomber*s angst ikke kommer tilstrækkeligt til udtryk. Noget af brodden var taget af den grumme novelle om vore dybeste drifter, men filmen syntes på den anden side båret oppe af en vis ærlighed og havde mange steder truffet noget typisk hemingwaysk, hvorfor man mindes den med langt større glæde end den bombastiske og imponante „Sneen på Kilimanjaro“.

Jean Negulescos „Slutspurten“ („Under My Skin“) fra 1950 er en filmatisering af novellen „Min gamle“. *Casey Robinson* er igen manuskriptforfatter, denne gang alene. Det er lykkedes ham i dette tilfælde helt at spolere ideen i Hemingways novelle. I denne hører man om en jockey, der sammen med sin søn rejser fra væddeløbsbane til væddeløbsbane i

Fra begravelsen i "The Killers"
(„Den der hævner“). Nr. 2
fra venstre er Edmond O'Brien.

„Safari på liv og død“.
Robert Preston, Joan Bennett
og Gregory Peck.

Italien og Frankrig. Jockeyen er på retur og lever af billige småfiduser. I novellen åbenbares sandheden om ham langsomt for drengen og for læseren. I filmen afsløres den straks i de første billeder, og helt modsat novellen ofrer faderen sig for sin søn i sit sidste løb. *John Garfield* og *Orley Lindgren* ydede glimrende sammenspil i rollerne som fader og søn. Som den kvindelige part i den kærlighedshistorie, *Robinson* selv har digtet, så man *Micheline Presle*. Instruksen var i *Negulescos* glatte og koncise stil, der her ofte var i samklang med *Hemingways* litterære, men det lykkedes ham ikke at få en *Hemingway*-film ud af det umulige manuskript.

„Sneen på Kilimanjaro“ fra 1952 skrev *Cassie Robinson* også manuskriptet til, og igen arbejdede han på egen hånd. Med denne film og „Slutspurten“ in mente synes der god grund til at tilskrive *Seymour Bennett* æren for de positive sider i manuskriptet til „Safari på liv og død“. I den bedske novelle „Kilimanjaro sne“ gør den døende forfatter (*Hemingway*) sit regnebræt op, mens gribbene og hyænerne venter, hidkaldt af dødslugten fra hans betændte ben. Filmen, som blev instrueret af *Henry King*, var en gang kulørt underholdning fra Hollywoods værste skuffe. Flyvemaskinen, der

i novellen i forfatterens fantasi bærer ham op til toppen af Kilimanjaro, kommer selvfølgelig i filmen rigtigt og henter ham (*Gregory Peck*) og kvinden (*Susan Hayward*) „...bort fra Kilimanjaro mod frelse og ny forståelse af hinanden“, for endnu engang at citere et program.

Som det vil vides, forlod *John Huston* Hollywood, fordi man skamklippede „The Red Badge of Courage“. Da man planlagde filmatiseringen af „A Farewell to Arms“, havde man *Huston* i tankerne som instruktør, og *David Selznick* indledte forhandlinger med ham. *Huston* var meget interesseret i at filme „A Farewell to Arms“, men det fortælles, at *Selznick* først og fremmest var interesseret i kærlighedshistorien med sin kone, *Jennifer Jones*, som en strålende stjerne. Så forhandlingerne brød sammen. Beretningen er tankevækkende på mere end én måde. Konstellationen *Huston/Hemingway* lyder spændende. Som nævnt af *Erik Ulrichsen* i artiklen om *Huston* i „Kosmorama 23“ tiltrækker blandingen af „adventure og skæbnens eller magternes onde luner“ ham. Man havde gerne set en „Farvel til våbnene“ med *Huston* som instruktør, og „At have og ikke have“ synes at være oplagt stof for ham.

Er historien om Hemingway og Hollywood nærmest en tragedie, har en Hemingwaytekst til gengæld sat sit uafrystelige præg på en europæisk film, *Joris Ivens'* „The Spanish Earth“. Museets medlemmer vil huske, på hvilken fremragende måde Hemingways kommentarer og stemme var i overensstemmelse med billederne i denne harmfulde film om det spanske folks kamp mod fascismen. Som *Eisenstein* påpeger i „Film Form“, har speakerkommentaren i adskillige senere dokumentarfilm sit forbillede i Hemingways tekst til „The Spanish Earth“. Den hører også med i billedet af den gamle mand og filmen.

Filmindex: Ernest Hemingway

- A Farewell to Arms* („Farvel til våbene“) 1932. I: Frank Borzage. Hjelpeinstruktør: Jean Negulesco. Manus.: Benjamin Glazer, Oliver H. P. Garrett, Charles Lang. Medv.: Gary Cooper, Helen Hayes, Adolphe Menjou. Prod.: Paramount. 80 min.
- The Spanish Earth*. 1937. I og manus.: Joris Ivens. Kommentator og speaker: Ernest Hemingway. Foto: John Ferno. Musik: Marc Blitstein. Prod.: Contemporary Historians Inc.
- For Whom the Bell Tolls* („Hvem ringer klokkerne for“) 1943. I: Sam Wood. Manus.: Dudley Nichols. Foto: Ray Rennahan. Musik: Victor Young. Medv.: Gary Cooper, Ingrid Bergman, Akim Tamiroff, Arturo de Cordova, Joseph Calleia, Katina Paxinou. Prod.: Paramount. 170 min.
- To Have and Have Not* („At have og ikke have“) 1944. I: Howard Hawks. Manus.: Jules Furthman, William Faulkner. Foto: Sid Hickox. Musik: Leo B. Forbstein, Hoagy Carmichael. Medv.: Humphrey Bogart, Lauren Bacall, Walter Brennan, Hoagy Carmichael. Prod.: Warner. 100 min.
- The Killers* („Den der hævner“) 1946. I: Robert Siodmak. Manus.: Anthony Veiller. Foto: Woody Bredell. Musik: Miklos Rosza. Medv.: Burt Lancaster, Ava Gardner, Edmond O'Brien. Prod.: Mark Hellinger, Universal. 105 min.
- The Macomber Affair* („Safari på liv og død“) 1947.

I: Zoltan Korda. Manus.: Casey Robinson, Seymour Bennett, efter novellen „The Short Happy Life of Francis Macomber“. Foto: Karl Struss, O. H. Borroddale, John Wilcox, Fred Francis. Musik: Miklos Rosza. Medv.: Gregory Peck, Joan Bennett, Robert Preston. Prod.: Casey Robinson, U. A. 80 min.

The Breaking Point („Bristepunktet“) 1950. I: Michael Curtiz. Manus.: Ronald Mac Dougall efter romanen „To Have and Have Not“. Foto: Ted McCord. Musik: Ray Heindorf. Medv.: John Garfield, Patricia Neal, Juano Hernandez. Prod.: Jerry Wald, Warner. 97 min.

Under My Skin („Slutspurten“) 1950. I: Jean Negulesco. Manus.: Casey Robinson efter novellen „My Old Man“. Foto: Joseph la Shelle. Musik: Daniele Amfitheatrof. Medv.: John Garfield, Micheline Presle, Orley Lindgren. Prod.: Casey Robinson, Fox. 86 min.

The Snows of Kilimanjaro („Sneen på Kilimanjaro“) 1952. I: Henry King. Manus.: Casey Robinson. Foto: Leon Shamroy. Musik: Bernard Herrmann. Medv.: Gregory Peck, Susan Hayward, Ava Gardner, Hildegard Neff. Prod.: Darryl F. Zanuck, Fox. 117 min.

The Sun Also Rises. 1957. I: Henry King. Manus.: Peter Viertel. Foto: Leo Tover. Musik: Hugo Friedhofer. Medv.: Tyrone Power, Ava Gardner, Errol Flynn, Eddie Albert, Juliette Greco, Mel Ferrer. Prod.: Darryl F. Zanuck, Fox. 129 min.

A Farewell to Arms. 1958. I: Charles Vidor. Manus.: Ben Hecht. Foto: Piero Portalupi. Musik: Mario Nascimbene. Medv.: Rock Hudson, Jennifer Jones, Vittorio de Sica, Oscar Homolka, Alberto Sordi. Prod.: David Selznick, Fox. 152 min.

The Gun Runners. 1958. I: Don Siegel. Manus.: Daniel Mainwaring, Paul Monash efter „To Have and Have Not“. Foto: Hal Mohr. Musik: Leith Stevens. Medv.: Audie Murphy, Eddie Albert, Patricia Owens, Everett Sloane. Prod.: Clarence Green, Seven Arts Productions, U. A. 82 min.

The Old Man and the Sea („Den gamle mand og havet“) 1958. I: John Sturges. Manus.: Peter Viertel. Foto: James Wong Howe. Musik: Dimitri Tiomkin. Medv.: Spencer Tracy, Felipe Pazos, Harry Ballaver. Prod.: Leland Hayward, Warner.

Foruden de i indexet nævnte film har Lev Kuleshovs studenter på filminstituttet i Moskva i 1938 (?) lavet en eksperimentalfilm efter novellen „Bjerger som hvide elefanter“ med A. Fait som manden og V. Lopotina som pigen.

Spencer Tracy i „Den gamle mand og havet“.